

गोपनीय

विभागीय आवृत्ति अधिनियम १९८८
प्रौढी विभाग / वा. वा.) पुर्व
संचालक
दिनांक २० NOV 2000
संख्या

भष्टाचार प्रतिबंध अधिनियम १९८८
अंतर्गत अभियोग दाखल करण्यास
मंजरी देण्यावाबत.

विभागीय
प्रौढी विभाग / वा. वा.)
संचालक
दिनांक २० NOV 2000
संख्या

महाराष्ट्र शासन,
सामान्य प्रशासन विभाग,
शा.नि. क्रमांक : सीडीआर १०९९/ प्र.क्र. ६२/९९/११अ
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२,
दिनांक : ०३ एप्रिल, २०००

GR2000040301

संदर्भ :- १) शा.नि., सा.प्र.वि.क्र.सीडीआर १०९६/प्र.क्र. १००/९६/११, दि. ७.११.१९९७.
२) शा.नि., सा.प्र.वि.क्र.सीडीआर १०९६/प्र.क्र. १००/९६/११, दि. २४.१२.१९९७.

स्तावना :-

लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून लाचलुचपत प्रतिबंध अधिनियम १९८८ खाली अभियोग दाखल करण्यासाठी सक्षम प्राधिका-याच्या पूर्वमंजुरीकरिता प्राप्त होणा-या प्रस्तावावर करावयाच्या कार्यवाहीबाबत संदर्भाधीन शासन निर्णयाच्ये सूचना देण्यात आल्या आहेत. तथापि, प्रशासकीय विभागाना यासंदर्भात काही अडचणी येत असल्याचे निर्दर्शनास आले आहे. यास्तव, लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून अभियोग दाखल करण्यास मंजुरी देण्यासाठी प्राप्त होणा-या प्रकरणात अनुसरण्यात याचयाच्या कार्यपद्धतीबद्दल असणारी संदिग्धता दूर व्हाची यावृद्धीने सर्वकष आदेश निर्गमित करण्यासाठी बाब विचाराधीन होती. त्यानुसार यापूर्वीचे सर्व आदेश / परिपत्रके याचा आढावा घेऊन पुढीलप्रमाणे तिरंपय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय :-

भष्टाचार प्रतिबंध अधिनियम १९८८ अंतर्गत लोकसेवकांविरुद्ध न्यायालयात अभियोग दाखल करण्यासाठी दी प्राप्त करण्यासाठी लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून प्राप्त प्रकरणी खाली विहित केलेली पद्धत अवलंबण्यात याची :-

(१) सक्षम प्राधिकारी

लाचलुचपत प्रतिबंध अधिनियम १९८८ च्या कलम १९ मध्ये खटल्यासाठी कोणाची पूर्वमंजुरी आवश्यक आहे हे नमूद केले आहे. त्यानुसार व) राज्याच्या व्यवहाराशी संबंधित सेवेमध्ये असलेल्या व राज्य शासनाच्या मंजुरीशिवाय काढून टाकता न येणा-या व्यक्तीच्या बाबतीत त्या शासनाची क) इतर कोणत्याही व्यक्तीच्या बाबतीत त्याला त्याच्या पदावरुन काढून टाकण्याबाबत सक्षम असलेल्या प्राधिकरणाची पूर्वमंजुरी असल्याशिवाय न्यायालय अपराधाची दखल घेणार नाही. हे लक्षात घेता, अभियोग दाखल करण्यास सक्षम प्राधिकारी पुढीलप्रमाणे असतील :-

(१) गट-अ व गट-ब(राजपत्रित)	: मंत्रालय स्तरावर संबंधित प्रशासकीय विभाग
(२) गट ब (अराजपत्रित),
गट-क व गट-ड	: विभाग प्रमुख /कार्यालय प्रमुख
(३) अन्य संस्था (उदा.महामंडळे/
मंडळे/स्थानिक स्वराज्य संस्था)
ज्यांना शासनाचे अर्थसहाय्य देण्यात येते.	: संबंधित संस्थाचे अध्यक्ष /संचालक इ.

(१) लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याने प्रस्ताव सादर करताना अवलंबावयाची कार्यपद्धती.

कालापव्यश टाळण्याच्या दृष्टीने अपघारी अधिकारी /कर्मचारी यांचे सक्षम प्राधिकारी निश्चित कोण आहेत यांची लाचलुचपत प्रतिबंध खात्यास माहिती असणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे एकाच प्रकरणात एकापेक्षा जास्त प्रशासकीय विभागाचे अधिकारी/कर्मचारी यांचा किंवा काही प्रकरणी गट अ ते डूऱ्यांच्या अधिकारी/कर्मचारी यांचा एकांत्रित सहभाग असतो. अशा प्रकरणी मंजुरी घेताना येणाऱ्या अडूचणी सक्षात घेता पुढीलप्रमाणे कार्यपद्धती अनुसरण्यात यावी:-

अ) (१) एकाच विभागाचे राजपत्रित अधिकारी अपघारी असल्यास एकच प्रस्ताव व मंजुरी आदेश आवश्यक असेल.

(२) एकाच विभागाचे गट-अ ते डूऱ्यांची अपघारी असल्यास लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून एर्टीएल प्रस्ताव व संबंधित प्रशासकीय विभागाकडून एकाच मंजुरी आदेश आवश्यक असेल.

(३) वेगवेगळ्या विभागातील राजपत्रित अधिकारी असल्यास लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून विभागावार स्वतंत्र प्रस्ताव व संबंधित विभागाकडून स्वतंत्र मंजुरी आदेश आवश्यक असतील.

(४) वेगवेगळ्या विभागातील फक्त गट-क व डूऱ्यांचे कर्मचारी असल्यास संबंधित नियुक्ती प्राधिकारीनिहाय प्रस्ताव व मंजुरी आदेश आवश्यक असतील.

ब) (१) राजपत्रित अधिकारीयांचे विभागनिहाय तसेच एकाच विभागातील राजपत्रित अधिकारी व अराजपत्रित कर्मचारीयांचे एकांत्रित प्रस्ताव लाचलुचपत प्रतिबंध खाते गृह विभागाकडे सादर करेल.

(२) अन्य प्रकरणी संबंधीत नियुक्ती प्राधिकारी निहाय प्रस्ताव लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून परस्पर सक्षम प्राधिकारीयांकडे पाठविण्यात येतील.

(३) गृह विभागातील कार्यवाही.

परि.२ (ब) (१) संबंधातील प्रस्ताव लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून प्राप्त झाल्यानंतर गृह विभागात त्याची छाननी करण्यात येईल आणि काही त्रुटी आढळल्यास याचे लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून निराकरण करून घेऊन निष्कर्ष सकृतदर्शनी स्वीकाराहे बाटल्यास अ.मु.स.(गृह) यांच्या सहमतीनंतर असे प्रस्ताव संबंधित प्रशासकांविभागाकडे पुढील कार्यवाहीसाठी तीन आठवड्याच्या असा पाठविण्यात येतील.

(४) प्रशासकीय विभागानी करावयाची कार्यवाही

(अ) न्यायानंतरीन अभियोग दाखल करण्याच्या प्रकरणी प्रशासकीय विभागानी सक्षम प्राधिकारी म्हणून नियुक्ती घेताना शासनाची मंजुरी घेणे अभिप्रेत आहे. गृह विभागाकडून प्रशासकीय विभागात प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित विभागानी स्वतंत्रपणे विस्तृत छाननी करून अभियोग दाखल करण्यास मंजुरी द्यावयाची किंवा नाही याबाबदी विधी परामर्शी यांचा सल्ला घेऊन निर्णय घ्यावा. त्यानंतर संबंधित विभागाने ज्योंचे वेतन रु.१०,६५०/- पेक्षा कमी आहे त्याच्या बाबतीत प्रभारी मंत्र्यांमार्फत मा.उपमुख्यमंत्री यांची मान्यता घ्यावी. जे अधिकारी रु.१०,६५०/- व त्यापेक्षा वरीष्ठ वेतनश्रेणीत वेतन घेतात त्याच्या बाबतीत त्या विभागाचे प्रभारी मंत्री यांची मार्फत मा.मुख्यमंत्री यांची मान्यता घ्यावी.

(ब) प्रथम विवीं परामर्शी यांच्या सल्ल्याकरिता प्रकरण संदर्भित करणे व अभियोग दाखल करण्याचा निर्णय झाल्यानंतर मंजुरीचा मसुदा तपासण्यासाठी पुन्हा विधी व न्याय विभागास संदर्भ करावा लागल्यामुळे होणारा कालापव्यश टाळण्यासाठी प्रकरण विधी व न्याय विभागाकडे विधी परामर्शी यांच्या सल्ल्यासाठी, संदर्भित करण्याच्या टप्प्यावरच मंजुरी आदेशाचा मसुदा देखील तपासून घेण्यास हरकत नाही.

(क) लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याचा प्रस्ताव क्षेत्रीय स्तरावर अमान्य वरावयाचा असल्यास क्षेत्रीय अधिकारीयांनी असे प्रस्ताव अभियोग दाखल करण्यास त्याच्या विरोधाची कारणे नमूद करून संबंधित प्रशासकीय विभागांकडे विभागाच्या संचिवाच्या नावाने पाठवावेत. संबंधित प्रशासकीय विभागाने त्यावाबत वर नमूद पद्धतीनुसार शासन आदेश प्राप्त करून घेण्याची कार्यवाही तातडीने करावी. अशा प्रकरणी गृह विभागाचे अभिप्राय अथवा सहमतीची आवश्यकता नाही.

(ड) १) जेव्हा एखाद्या प्रकरणामध्ये एकापेक्षा अधिक दर्जाचे अधिकारी व कर्मचारी गुतले असल्याचा निष्कर्ष लाचलुचपत प्रतिबंध विभागाने काढलेला असतो त्याबेळी त्या प्रकरणात गुतलेल्या सर्व अधिकारी / कर्मचारी यांना समान न्यायाचे तत्व लागू करावे, म्हणजेच वरिष्ठतम अधिकाऱ्यावर खटला भरण्यास मंजूरी देणाऱ्या सक्षम प्राधिकाऱ्याने तशी मंजूरी दिल्याशिवाय कनिष्ठ अधिकारी / कर्मचारी यांच्यावर कोणतीही कारवाई करण्यात येऊ नये असा जर वरिष्ठतम अधिकाऱ्यावर खटला भरण्यास सक्षम प्राधिकाऱ्याने अनुमती नाकारली तर त्या प्रकरणातील हरु कनिष्ठ अधिकारी / कर्मचारी यांच्यावर कोणतीही कारवाई करण्यात येऊ नये.

२) एखाद्या प्रकरणी वेगवेगळ्या विभागातील एकापेक्षा जास्त अधिकारी गुतलेले असतील तर ज्या विभागाचे जास्त अधिकारी आपलील स्था विभागाने त्या प्रकरणी कार्यवाही करावी व चक्रीय पद्धतीने (Circulation method) इतर संबंधित प्रशासकीय विभागाची सहमती घ्यावी. जर वेगवेगळ्या विभागातील दोन अधिकारी गुतले सतील अशा प्रकरणी ज्येष्ठांम अधिकाऱ्याच्या विभागाने कार्यवाही करावी.

(५) प्रस्तावावरील कार्यवाहीचे वेळापत्रक

लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून लाचेचा सापळा किंवा अपसंपदेच्या बळूतांशी प्रकरणी करावयाच्या तपासाच्या दरम्यान फार मोठा कालावधी विचारात घेतला जातो. कागदपत्रे व तपशीलही विलष्ट व मोठा असतो. या चावी विचारात घेता, सक्षम प्राधिकाऱ्याने प्रकरण तपासताना लक्षपूर्वक तपासणी (Application of mind)केली किंवा नाही असा संशय घेण्यार न्यायालयास वाव मिळू नये या दृष्टीने छाननीच्या टप्यावर पुरेसा कालावधी मिळणे आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने पुढीलप्रमाणे वेळापत्रक विहित करण्यात येत आहे:-

(१) लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याने सापळा प्रकरणी घटना घडल्यानंतर तीन महिन्यांच्या आत तपासाचा अंतिम अहवाल /अभियोग प्रस्ताव संबंधिताकडे सावर करावा. अन्य प्रकरणी एक वर्षांच्या वशालावधीत अहवाल द्यावा.

(२) गृह विभागाने तीन आठवड्यात संबंधित मंत्रालयीन विभागांकडे प्रस्ताव पाठवावेत.

(३) प्रशासकीय विभागाने लिहीच न्याय विभागाच्या सलल्यासह सहा आठवड्यात शासनाची अंतिम मंजुरी घेण्याची प्रकरणात अभियोग दाखल करण्यास विहित कालावधीत मंजुरी देण्यात काही अडचणी असल्यास त्या मुख्य संचिवामार्फत मा. मुख्यमंत्री यांच्या निर्दर्शनास आणाव्यात.

(४) क्षेत्रीय स्तरावर गट-क व गट-ड च्या कर्मचा-यावाबत अभियोग दाखल करण्याबाबतचा निर्णय लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर दोन आठवड्याच्या आत घ्यावा व त्याप्रमाणे मंजुरी आदेश निर्गमित करूने किंवा अमान्य करावयाचा प्रस्ताव संबंधित मंत्रालयीन विभागांकडे संचिवाच्या नावे पाठवावा.

(५) क्षेत्रीय स्तरावरुन प्राप्त वर्ग-क व वर्ग-ड कर्मचा-याच्या प्रकरणासंबंधात संबंधित प्रशासकीय विभागाने अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर तीन आठवड्याच्या आत योग्य तो निर्णय घेऊन त्यावाबत शासनाचे आदेश प्राप्त करून घावा.

(६) मंजुरी प्राप्त झाल्यानंतर लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याने दोन आठवड्याच्या आत सक्षम न्यायालयात अभियोग दाखल करावा.

(७) वर विहित केलेले वेळापत्रक लक्षात घेता,

अ) लाचेच्या सापळा प्रकरणी (trap cases) खटला दाखल करण्यासाठी जास्तीत जास्त कालावधी सहा महिने इतका असेल.

ब) लाचेच्या सापळ्याव्यतिरिक्त अन्य प्रकरणी (उदा. अपसंपदा इत्यादी) अधिकाधिक कालावधी एक वर्षे

- क) क्षेत्रीय स्तरावर द्वा कालाबधी लांचेच्या सापडा प्रकरणी घार महिने व अन्य प्रकरणी एक घर्ष आणि १
महिना इतका राहील.
- द) जी प्रकरणे प्रलंबित भावेत (कुठल्याही स्तरावर) त्यावर हा शासन निर्णय निर्गमित झालेल्या तारखेपासून
पुढील २ महिन्यात अंतिम कार्यवाही करणे आवश्यक राहील. मात्र, सहा महिन्यांचा अथवा एक वर्ष
तीन महिन्यांचा कालाबधी त्यानंतर पूर्ण होत असेल तर अशानंतरच्या तारखेपर्यंत संबंधित विभागाने
प्रकरणी अंतिम निर्णय घेणे आवश्यक राहील.

वर नमूद केलेल्या विहित कालमर्यादेत सभम प्राधिकाऱ्याने कोणताही निर्णय घेतला नाही तर त्या प्रकरणात अपघात्याचे निलंबन विहित केलेला कालाबधी संपल्यावर लगेच्या दुसऱ्या दिवशी संपुष्टात आने घेण्ये समजण्यात यावे. तसेच जेथे निलंबन समर्थनीय नसेल अशा प्रकरणी निलंबनाचा कालाबधी देखील कर्तव्यकाळ म्हणून गणण्यात यावा. याप्रकारचे आदेश निर्गमित होण्यास प्रशासकीय विलंब झाला तर ते आदेश विहित कालाबधी संपल्याच्या दुसऱ्या दिवसापासून अमलात आल्याचे गृहीत धरण्यात येईल. तसे निलंबन संपुष्टात आणावयाचा आदेशात स्पष्टपणे नमूद केलेले असावे. मात्र अशा विलंबास जबाबदार असणाऱ्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यावर शिस्तभंगाची कारवाई करण्यात यावी.

(६) मंत्रालयीन स्तरावरील समिती व कार्यपद्धती

लांचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून अभियोग दाखल करण्याच्या प्रस्तावावर निर्णय घेण्यासाठी मंत्रालयीन स्तरावर खालीलप्रमाणे समिती गटित करण्यात आली आहे.

(१) मुख्य सचिव	अध्यक्ष
(२) अपर मुख्य सचिव (गृह)	सदस्य
(३) सचिव, विधी व न्याय विभाग (विधी परामर्शी)	सदस्य
(४) संबंधित विभागाचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/संचिव	सदस्य
(५) महासंचालक, लांचलुचपत प्रतिबंध खाते	सदस्य
(६) अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव (सेवा), सा.प्र.वि.	सदस्य सचिव

समितीच्या बैठकीस मुख्य सचिवांना कार्यवाहुल्यामुळे उपस्थित रहाणे शक्य नसेल तर सदर बैठक अ.मु.स.(गृह) यांच्या अध्यक्षतेखाली आवोजित करण्यात येईल.

या समितीची कार्यपद्धती खालीलप्रमाणे आहे :-

- (१) ज्या प्रकरणी अभियोग भरण्यास मंजुरी आदेश निर्गमित करण्यास अमर्याद विलंब होत असेल लांचलुचपत प्रतिबंधक विभाग, गृह विभाग व संबंधित प्रशासकीय विभाग यांच्यात अभियोग दाखल करण्यास देण्याबाबत मतभिन्नता असेल तर अशी प्रकरणे समितीपुढे सादर करण्यात यावी. तसेच अशा प्रकरणी संबंधित विभागाच्या सचिवांनी अभियोग दाखल करण्यास परवानगी देण्याची प्रकरणे समिती समोर सादर करावीत किंवा कसे याबाबतही स्वेच्छाधिकार वापरावे.
- (२) अशा प्रकरणी समिती एक आठवड्यात निर्णय घेईल.
- (३) समितीचा निर्णय प्राप्त झाल्यावर नियुक्ती प्राधिका-याने एक आठवड्याच्या आत शासन माव्यता घेऊन मंजुरी आदेश निर्गमित करावे.
- (४) समितीचा निर्णय प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित मंत्रालयीन विभागाने परि. ४(अ) प्रमाणे कार्यवाही करावी.

(७) न्यायालयात अनियोग दाखल करण्यास मंजुरी देण्याबाबोवरच करावयाची इतर कार्यवाही.

अ) पौजदारी कार्यवाहीच्या तुलनेत विभागीय घोकशीची कारवाई करण्याबाबत शासन निर्णय क्र.सीडीआर - १०८२/३३६२/६९/११, दिनांक १२ जून, १९८६ अन्वये सूचना देण्यात आल्यां आहेत. याच सूचनांचा पुनरुच्चार शासन परिपत्रक क्रमांक:सीडीआर- १०९७/प्र.क्र.४६/१७/११, दिनांक १८ नोव्हेंबर, १९९७ अन्वये करण्यात आला आहे. त्यानुसार अपचारी अधिकारी/कर्मचारी यांच्याबिरुद्ध न्यायालयात अभियोग दाखल करण्यास मंजूरी देण्याबाबत निर्णय देतानाच संबंधितविरुद्ध विभागीय घोकशीची कारवाई सुरु करण्याबाबतही संक्षम प्राधिका-यांनी विचार करावा. मात्र न्यायालयीन खटल्याचा निर्णय स्थापेपर्यंत विभागीय घोकशी संदर्भात करावयाची अतिम कार्यवाही (दोषमुक्ती किंवा शिक्षा देणे) प्रलिपित ठेबण्यात यावी.

(ज) लाचेचा सोपळा प्रकरणी (मानीव निलंबन वगळता) ए.सी.बी.कडून अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर अपघारी धिकारी/कर्मचारी यांना तात्काळ निलंबीत करण्याची कार्यवाही सक्षम प्राधिका-यांनी करावी.

२ क्षेत्रीय स्तरावर व संबंधित प्रशासकीय विभाग तसेच लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकहून वर विहित पद्धतीनुसार व छापत्रकानुसार कार्यवाही करण्यात यावी व विलंब टाळण्यात यावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

मा. वि. कोकणे,
शासनाच्या सह सचिव

प्रति,
मुख्य सचिव,
राज्यपालाचे सचिव,
मुख्य मंत्री याचे सचिव,
उपमुख्यमंत्री याचे सचिव,
शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव,
सर्व मंत्री व राज्यमंत्री याचे खाजगी सचिव/स्वीय सहाय्यक,
महासंचालक, लाचलुचपत प्रतिबंधक विभाग,
*प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ शाखा), मुंबई,
*प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई,
*लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त याचे कार्यालय, मुंबई,
*सचिव, महाराष्ट्र विधान सभा सचिवालय, मुंबई,
*सचिव, महाराष्ट्र विधान परिषद सचिवालय, मुंबई,
*सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालयीन विभाग, नियंत्रणाखालील सर्व विभाग/कार्यालय प्रमुख,
सा.प्र.वि तील सर्व प्रशासकीय कार्यासने,
निवड नस्ती.